

кваліметрії (виміру), рекомендованого до застосування стандарту, з успіхом могли б здійснювати фахівці системи внутрішньовідомчої і позавідомчої експертизи якості медичної допомоги.

### Література

1. Богдан Грицко. *Нариси з історії метрології на теренах України*.-Львів: Афіша-2005.-265с. 2. Величко О.М., Мухаровський М.Я. *Фізичні величини та їх одиниці*.-Київ: «Основа»-2004.-246с. 3. Дециньський Л.Є., Денісов Я.Я., Замлинський Т.І., Дециньський Ю.Л. *Курс лекцій з історії науки і техніки України*.-Львів-1999.-226с. 4. М.Дорожовець, В. Мотало, Б. Стадник, В. Василюк, Р. Борек, А. Ковальчик. *Основи метрології та вимірювальної техніки*.-Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка»-2004.-529с. 5. *Основи метрології та вимірювальної техніки: Підручник: У 2 т. / М.Дорожовець, В. Мотало, Б. Стадник, В. Василюк, Р. Борек, А. Ковальчик; за ред.. Б.Стадника – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка»-2005.*

УДК: 346:547:316.64

## ЕКОЛОГІЧНА ПРАВОСВІДОМІСТЬ – НЕОБХІДНИЙ ЕЛЕМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ПІДПРИЄМСТВ

Шапошнікова Н.В.

Дніпропетровський державний аграрний університет

**Стаття висвітлює питання формування екологічної правосвідомості як необхідного елемента організаційної культури підприємств на шляху до інтеграції України в Європейський простір.**

*Ключові слова.* Екологічна правосвідомість, екологічне виховання, Євроінтеграція, екологічні знання, екологічна освіта, організаційна культура підприємств.

**This article explains the problems in formation of ecological legal conscience as the main element of organized culture in every enterprise in the way to Ukrainian integration in Europe.**

*Key words.* Ecological legal conscience, ecological education, Eurointegration, ecological knowledge, organized culture of the enterprise.

**Вступ.** Поняття культури охоплює історично визначений рівень розвитку суспільства, творчих сил і здібностей людини, визначений у типах і формах організації її життя і діяльності. Під культурою організації розуміється модель колективних базових уявлень, необхідних для вирішення проблем адаптації,

зміни зовнішнього середовища і внутрішньої інтеграції, ефективність якої є достатньою для того, щоб вважати її цінною і передавати новим членам групи в якості адекватної системи сприйняття і аналізу вказаних проблем.[4, 5]

До числа глибинних, базових переконань, які підсвідомо і бездоказово сприймаються персоналом підприємства, належить ставлення працівників до природи.

Безумовно, що одним із шляхів інтеграції економіки України в Європейський простір є збереження, відтворення та охорона єдиної системи територій з природним станом ландшафту та інших природних комплексів і унікальних територій, створення на їх основі природних об'єктів, які підлягають особливій охороні, що сприятиме зменшенню, запобіганню та ліквідації негативного впливу господарської та іншої діяльності людей на навколишнє природне середовище, збереження природних ресурсів, генетичного фонду живої природи.

Досягнення цих цілей неможливе без формування екологічної правосвідомості громадян.

Сучасний стан навколишнього природного середовища свідчить, що екологічні проблеми обумовлені двома основними факторами: нераціональним марнотратним використанням природних, в тому числі земельних, ресурсів, що знижує продуктивність біосфери, і забрудненням, яке загрожує всьому живому, у першу чергу благополуччю людини і її здоров'ю. Така екологічна ситуація в Україні формувалася протягом тривалого періоду через нехтування об'єктивними законами розвитку і відтворення природно-ресурсного комплексу. Відбувалися структурні деформації економіки України, за яких перевага надавалася розвитку сировинно-видобувних, найбільш екологічно небезпечних галузей промисловості. В економіці України перевага надавалася ресурсномістким та енергоємним технологіям, впровадження та нарощування яких здійснювалося найдешевшим способом – без будівництва відповідних очисних споруд та дотримання елементарних норм і правил природокористування. Ці та інші чинники, зокрема низький рівень екологічної правосвідомості суспільства, призвели до значної деградації довкілля України, надмірного забруднення поверхневих і підземних вод, повітря і земель, нагромадження у великих кількостях шкідливих, високотоксичних відходів виробництва.

Саме тому знання та розуміння екологічних проблем, необхідність їх обов'язкового вирішення на всіх рівнях життєдіяльності суспільства (на рівні держави, галузі, підприємства, окремої сім'ї окремої людини) є невід'ємною частиною існування людства.

**Постановка проблеми.** На сучасному етапі розвитку людської цивілізації відбуваються функціональні та структурні зміни суспільної свідомості, в яких відбивається глобальна екологічна ситуація, що склалася. Саме тому одним із основних конституційних обов'язків людини і громадянина є обов'язок не заподіювати шкоду природі. [1]

З одного боку, відбувається екологізація суспільної свідомості, а з іншого – формується нова, відносно самостійна форма правосвідомості – екологічна.

Разом з цим, щороку зростає і актуальність наукових досліджень формування організаційної культури підприємств, особливо в контексті Євроінтеграції. У цьому плані питання екологічної правосвідомості як необхідного елемента організаційної культури підприємств не є виключенням.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Концептуальне обґрунтування і формування організаційної культури підприємств міститься у працях вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як В.Р.Веснін, Д.М. Гвішіані, П.В. Журавльов, С.П. Карташов, Н.К. Маусов, Д.Л. Гібсон, Р. Дафт, Ф.Р. Клакхон, Ф.Л. Стродбен, Е. Шайн.

Водночас питання екологічної правосвідомості як складової організаційної культури підприємств залишаються недостатньо дослідженими.

**Постановка завдання.** Метою наших досліджень є обґрунтування необхідності формування екологічної правосвідомості працівників як необхідного елемента організаційної структури підприємств шляхом впровадження системи екологічного виховання.

**Виклад основного матеріалу.** Екологічна свідомість виявляється через сприйняття екологічної ситуації, розуміння цінності природи, схильності до активних чи пасивних дій на її захист. Але людина починає звертати увагу на свої взаємовідносини з довкіллям за двох умов: коли задоволені її основні матеріальні потреби, і коли вона досягла певного рівня духовного розвитку, що дозволяє їй самоусвідомлювати себе як складову частину природного навколишнього середовища. Лише матеріально забезпечене, освічене і духовне суспільство прагне до ко-революції (гармонічного взаєморозвитку) з природою. Тому процес формування екологічної свідомості населення лежить у двох площинах: освітньо-духовній та матеріальній.

Людська діяльність, її практична і духовна складові, здійснюється у різних формах: матеріально-виробничій, соціальній, управлінсько-адміністративній, виховній, педагогічній, пізнавальній, прогностичній тощо. Кожна з цих форм спрямована на досягнення певної цілі.

В Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» передбачена спеціальна стаття 7 «Освіта і виховання в галузі охорони навколишнього природного середовища», в якій говориться, що підвищення екологічної культури суспільства і професійна підготовка спеціалістів забезпечуються загальною обов'язковою комплексною освітою та вихованням в галузі охорони навколишнього природного середовища, в тому числі в дошкільних дитячих закладах, в системі загальної середньої, професійної та вищої освіти, підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів [2].

Екологічні знання є обов'язковою кваліфікаційною вимогою для всіх посадових осіб, діяльність яких пов'язана з використанням природних ресурсів та призводить до впливу на стан навколишнього природного середовища.

Спеціально визначені вищі та професійні навчальні заклади здійснюють підготовку спеціалістів у галузі охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів з урахуванням суспільних потреб.

Метою та очікуваним результатом екологічної освіти є формування екологічної культури особистості та суспільства, становлення та розвиток відповідальності людини у розв'язанні екологічних проблем, завдань сталого розвитку біосфери і суспільства. Екологічна освіта повинна готувати кожну людину до розв'язання соціальних, економічних та екологічних проблем на локальному, національному та глобальному рівнях.

Нині ефективність впровадження нових форм і методів екологічної освіти в практиці вищої школи залишається досить низькою у зв'язку з існуванням низки суперечностей між швидкістю усвідомлення гостроти екологічних проблем та темпами їх загострення; між фрагментарністю екологічної освіти і відсутністю єдиної системи у галузі освіти з питань навколишнього природного середовища в умовах вищої школи; між уявленнями про те, що екологічна освіта являє собою безперервний цілеспрямований процес і практикою організації екологічної освіти у вищих навчальних закладах шляхом вивчення однієї екологічної дисципліни та недостатнім комплексним навчально-методичним забезпеченням.

У західних країнах, зокрема в Англії, на екологічну освіту відводиться близько 15 % навчального часу, існують консультативні ради, що формують політику в галузі екологічної освіти. Ці консультативні ради істотно впливають на прийняття урядових рішень в організації та розвитку екологічної освіти. Західна стратегія в галузі доквілля базується на поєднанні екологічних знань та вмінь з реальним життям, з практикою розв'язання екологічних проблем.

Формування екологічної правосвідомості як суспільний процес, який охоплюватиме майже всі форми практичної і духовної діяльності, теж повинен мати конкретне спрямування. Метою, до якої слід прагнути у процесі розвитку суспільної свідомості, є формування інтересу до таких благ, які б задовольняли матеріальні потреби людини, не руйнували навколишнє середовище і відповідали високим цілям її духовного розвитку.

Необхідність саме такого напрямку суспільного розвитку обумовлена тим, що формування екологічної правосвідомості розпочинається за умов існування хронічного дефіциту державного бюджету та зубожіння більшої частини населення країни. Зростання екологічної свідомості і добробуту населення, яке повинно відбуватися одночасно, є можливим лише у процесі екологізації національної економіки. Стимулом для започаткування цього процесу слугуватиме поява нових потреб суспільства, в яких об'єднуються економічні, екологічні та соціальні потреби людства.

Отже, сьогоденні проблеми формування екологічної правосвідомості українських громадян будуть пов'язані з підвищенням рівня добробуту та духовного розвитку населення. Практичне вирішення цих проблем матиме два напрямки.

Перший напрямок охоплює пропаганду сучасних ідей сталого та гармонійного співіснування людини та природи, поступову зміну відносин між людьми та довкіллям та формування нових потреб суспільства через освіту та самоосвіту.

Другим напрямком є поступова економічна еволюція, зміст якої полягатиме у корінних змінах структури національної економіки та соціальної сфери і яка реалізуватиметься через відповідний економіко-фінансовий механізм.

Обидва напрямки повинні розгортатися одночасно за ініціативою уряду і місцевих органів самоврядування.

Зміна відносин між суспільством і навколишнім природним середовищем передбачає коригування свідомості людини, її психології, системи поглядів та поведінки стосовно середовища свого існування, що досягається через засвоєння екологічних норм і принципів, які формуються у процесі переоцінки значення природи у житті суспільства, визнання необхідності вирішення екологічних проблем. При цьому еколого-етична регуляція поведінки як окремих індивідів, груп та суспільства в цілому, не відбувається під впливом одноразової агітаційної компанії. Усвідомлення еколого-етичних норм та їх реалізація в практичних діях залежить від розвитку індивідів, їх психологічних характеристик та соціальних мотивів. В зв'язку з цим, формування відповідного ставлення до довкілля є безперервним процесом і повинно здійснюватися протягом всього життя людини.

Поряд з усвідомленням екологічних імперативів поведінки не менш важливим є формування нових потреб та інтересів членів суспільства. Цей процес є досить складним. Потреба, яка об'єктивно зв'язує людину із зовнішнім світом, у тому числі соціальним, і яка є умовою забезпечення її життєдіяльності та існування, виникає у кожній людині. Потреби як мотив придбання товару чи послуг перетворюються в інтереси, коли людина усвідомлює свої потреби, і вони стають попитом, коли людина спроможна їх задовольнити. Потреби, які через усвідомлення необхідності приводять до пошуку шляхів їх задоволення, можливо задовольнити «лише за допомогою знання засобів і розуміння способу використання цих засобів для задоволення конкретної потреби». Таким чином, екологічні знання є передумовою усвідомлення нових потреб суспільства, які б мали екологічну спрямованість, і вони ж є передумовою задоволення цих потреб.

**Висновки.** В Україні накопичений досвід практики організації екологічної роботи з молодим поколінням. Саме практика визначила основні напрями екологічної діяльності: натуралістичну, просвітницьку, пропагандистську, екологічний моніторинг. Форми основної та додаткової екологічної освіти охоплюють: заняття з екології, асоціації екологічного руху, екологічні центри, музейну педагогіку, факультативи, малі академії наук та екологічні університети ( на базі вищих навчальних закладів), гуртки, екологічні клуби, екологічні експедиції.

Враховуючи диференціацію населення за віком, доходами та деякими іншими ознаками, слід визначити, що процес розвитку свідомості через формування еколого-економічних та еколого-соціальних потреб за допомогою освіти та самоосвіти залежатиме від економічної та соціальної характеристик певних груп людей. Аналіз вертикалі вікових груп свідчить, що кожна з них вимагатиме різних форм і методів навчання, виховання та надання освітніх екологічних послуг. Системою реальної екологічної освіти, до якої входять дошкільні установи, загальноосвітні школи, заклади позашкільної освіти, професійно-технічні училища, вищі навчальні заклади та заклади післядипломної освіти, охоплені ті, хто навчається в цих закладах і, як правило, знаходяться у вікових групах від 5 до 30 років. Решта населення більш старшого віку, а також частина молоді, яка не навчається в тих чи інших навчальних закладах, має змогу отримувати екологічні знання у системі неформальної екологічної освіти, яка складається з засобів масової інформації (радіо, телебачення, газети, журнали, реклама), закладів культури, охорони здоров'я, туризму, заповідних об'єктів, ботанічних садів, національних парків, рекреаційних зон тощо. В зв'язку з цим ініціатива поширення екологічної інформації, формування громадської думки, пропаганда здорового способу життя повинна належати державі і її структурам, на які покладено відповідні функції.

Але основні засади бережного ставлення до природи мають бути закладені у сім'ї, яку слід вважати одним з основних елементів системи формування екологічної правосвідомості кожного громадянина України.

### Література

1. Конституція України.
2. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища».
3. Василенка Н.І., Бернацька І.Я. Формування екологічної свідомості працівників аграрних підприємств //Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. Випуск 16. Т. 3 – Кам'янець-Подільський, 2008.-С.43-45.
4. Менеджмент: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. / За ред. Г.В. Фокіна, М.Ф. Головатого, О.В. Антонюка, В.П. Сладкевича.- К.: МАУП, 2007.-816с.
5. Управління людськими ресурсами: філософські засади. Навч. посіб./під ред. В.Г. Воронкової.-К.: ВД «Професіонал», 2006.-576с.